

Kapitola 4 Vietnamská migrace do Česka

„Čím se spíše jako Česka, ovlivněná českou i vietnamskou výchovou, a beru si z obou to nejlepší, co můžu. Doma jsem tady v Česku, mám ale kořeny ve Vietnamu a na to nezapomínám. Je to domov mých rodičů a předků. Je to krásná země, krásní lidé. Ale jsem spojená s Českem, s Prahou. Domov celkově nevímám jako stát, ale spíš jako místo, kde chodím nejraději na záchod.“

česká Vietnamka 22 let, v Česku žije 18 let

„Vietnam je pro mne exotika. Navštívila jsem ho pouze jednou a mnoho známých například nikdy. Hodně se jich narodilo dokonce tady. Česko je pro mne možná domov, ale stále ne úplně, vždy si budu pamatovat, odkud pocházím, a vždy se tam budu ráda vracet.“

česká Vietnamka 18 let, v Česku žije 17,5 let

Souhrou společenských, politických, ideologických a mocenských změn první poloviny 20. století začali vietnamští uční a studenti od druhé poloviny 50. let přicházet i do českých zemí. Nejprve v počtu několika tisíc lidí, od 70. let řádově v tisících ročně [Heroldová, Matějová 1987; Brouček 2005a]. Od samotných počátků do současnosti se podoba vietnamské imigrace do země značně proměnila. Do události roku 1989 byla výlučně organizované povahy, podléhající mezivládním dohodám mezi oběma zeměmi. Omezovala se výhradně na několikileté pracovní a učební pobyty skupin stejně starých dospělých jedinců, zpočátku pouze mužů, později i žen. V 90. letech naopak převažovala imigrace za účelem sloučení rodiny, ale docházelo i k návratové migraci těch, kteří v minulosti v Československu již pobývali. V současnosti Vietnamci přicházejí za účelem sloučení rodiny, realizace ekonomických aktivit a studia. Přicházejí iak ti, kteří v Česku již mají v zemi. Ve druhém případě se jedná především o novodobou pracovní migraci Vietnamců, kteří v době konjunktury mezi lety 2000 a 2008 přijížděli do českých továren jako tzv. agenturní pracovníci [Pechlová 2007; Jelínková 2008; Švec 2009].

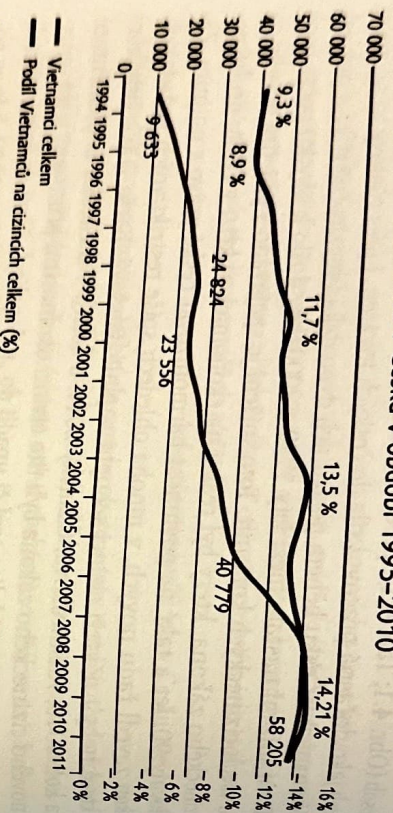
4.1 Vietnamská komunita v Česku v číslech

Od rozpadu Československa počet Vietnamců s povolením k některému z typů pobytů nebo s dlouhodobým vízem nad 90 dnů dle Českého statistického úřadu (ČSÚ) vzrostl z 9000 na současných 60 000, tzn. meziročně o průměru o 3000 osob (12 %), s maximálním meziročním nárůstem mezi lety 1994 a 1995 o 47,5 % (o 4580 osob), v absolutních hodnotách s maximem mezi lety 2006 a 2007, kdy ve vietnamské komunitě přibýlo 10 322 osob (Obr. 4.1; Tab. 4.1), především smluvních dělníků a dělnic, kteří přicházejí jako dočasná pracovní síla do českých továren. I přes růstový trend počet Vietnamců v Česku během posledních dvou dekad meziročně třikrát poklesl. První snížení nastalo mezi lety 1999 a 2000, kdy došlo k úbytku počtu osob ve všech cizineckých komunit. Toto snížení je spojováno s přijetím nového cizineckého zákona, který byl reakcí na ekonomickou krizi v Česku druhé poloviny 90. let a také na povinnost harmonizovat české právo s unijním. Zákon zavedl řadu nových, v mnoha ohledech spíše restriktivních požadavků, které nebyli někteří cizinci schopni naplnit [Baršová, Barša 2005; Drtbohlav a kol. 2010; Kušnířáková, Čizinský 2011; a další]. V důsledku implementace nového cizineckého zákona byli tito cizinci okolnostmi přinuceni zemi opustit, popřípadě požádali o azyl či upadli do „nelegality“, čímž de facto zmizeli z oficiálních statistik. Druhý pokles nastal mezi lety 2009 a 2010, kdy se počet Vietnamců v Česku snížil o 826 osob [ČSÚ/Cizinci]. Úbytek byl ovlivněn především zpřísněním podmínek pro podávání žádostí o pobyt a víza na českém konzulárním oddělení ve Vietnamu [Kušniřáková, Jirková 2011] a celkově zpřísněním podmínek vstupu občanů třetích zemí na český trh práce [Kušniřáková, Čizinský 2011], které bylo obdobné jako u prvního poklesu akcí na nastupující ekonomickou recesi. Omezení vydávání cizinců třetím poklesu v jejich počtu, který začal v lednu 2010 a stále trvá. Vzhledem v současnosti tlumí další imigraci nejen Vietnamců a nejspíše se odráží i na třetím poklesu v jejich počtu, který začal v lednu 2010 a stále trvá. Vzhledem k tomu, že všechny propady v počtu registrovaných Vietnamců byly způsobeny spíše strukturálními překážkami, především legislativním nastavením než nezájmem Vietnamců o Česko, lze předpokládat, že pozitivní růstový trend bude v dlouhodobém časovém horizontu i přes současnou situaci spíše pokračovat, resp. zájem Vietnamců o migraci do Česka s největší pravděpodobností nebude v dohledné době utlučen.

Navzdory datům zveřejňovaným Českým statistickým úřadem není přesný počet obyvatel Česka s vietnamským původem znám. Především proto, že existují skupiny migrantů, kteří ve statistikách nejsou zahrnuti vůbec (migranti bez oprávnění k pobytu), a naopak databáze obsahují i ty

migranty, kteří se v Česku fyzicky nevyskytují. Jedná se především o držitelé povolení k trvalému pobytu, popřípadě i držitele povolení k dlouhodobému pobytu, kteří se dlouhodobě v Česku nezdržují a pouze do země příležitostně přijíždějí, zejména z pracovních důvodů či z důvodu návštěvy rodiny a přátel. Nicméně se dá předpokládat, že zejména u těch migrantů, kteří mají povolení k pobytu, ale v Česku se dlouhodobě nezdržují, se jedná spíše o ojeté, než případě.

Obř. 4.1 Vývoj počtu Vietnamců v Česku v období 1995–2010

— Vietnamci celkem
— Podíl Vietnamců na cizincích celkem (%)

Zdroj: ČSÚ/Cizinci
Vysvětlivky: Jedná se souhrnná data – počty státních příslušníků VSR registrovaných v Česku vyjma azylantů.

Dle oficiálních statistik občané Vietnamské socialistické republiky s počtem větší cizineckou komunitu v Česku [ČSÚ/Cizinci]. S ohledem na další statistické údaje o demografickém chování vietnamské populace se dá předpokládat, že počet legálně pobývajících obyvatel Česka s vietnamským původem by mohl být až o desetinu vyšší, především pokud zohledníme i české občany s vietnamským původem, tzv. jak ty, kteří české státní občanství získali udělením – k roku 2011 jich bylo celkem 979 (Tab. 4.1).⁶² tak i ty, kteří jsou českými občany po jednom z rodičů, který je Čechem či Vietnamcem s českou státní příslušností. Mezi lety 1995 a 2010 bylo uzavřeno 4111 manželských svazků mezi občanem ČR a VSR [ČSÚ/Cizinci]. Dle českého práva

⁶² Přestože se jedná o velmi nízké hodnoty, dá se předpokládat, že s postupujícím časem, kdy jednapolitá a druhá generace dětí vietnamských imigrantů dosáhne dospělosti, bude tento počet narůstat. Předpokládá se, že v roce 2014 umožníme dvojnásobek Vietnamců o podobu nového zákona o státním občanství, který od příštího do deseti let věku,

stačí, aby jeden z rodičů byl občanem ČR, aby i jejich potomek byl českým občanem.⁶³ Statistiky o počtu sňatků mezi stejným etnikem (Vietnamci) či různými etniky (Češi, Vietnamci), kdy oba jsou občané České republiky, nejsou dostupné. Stejně tak nejsou dostupné ani statistiky o neformálních partnerstvích mezi občanem ČR a VSR, z nichž se též rodí potomci s česko-vietnamským původem a českou státní příslušností.

Tab. 4.1 Počet udělených státních občanství České republiky občanům Vietnamské socialistické republiky v letech 1993–2011

rok	podané žádosti	udělená občanství	zamítnuté žádosti v prvním kole	podíl podaných a vyhověných žádostí
1993	-	4	-	-
1994	-	2	-	-
1995	-	0	-	-
1996	-	95	-	-
1997	-	40	-	-
1998	-	90	-	-
1999	-	87	-	-
2000	-	101	-	-
2001	-	76	-	-
2002	-	27	-	-
2003	-	44	-	-
2004	-	47	-	-
2005	-	62	-	-
2006	-	43	45	51,9 %
2007	77	40	46	59,4 %
2008	69	41	61	48,3 %
2009	87	42	58	43,7 %
2010	119	52	31	72,9 %
2011	118	86	241	-
celkem	470	261+1979**	241	

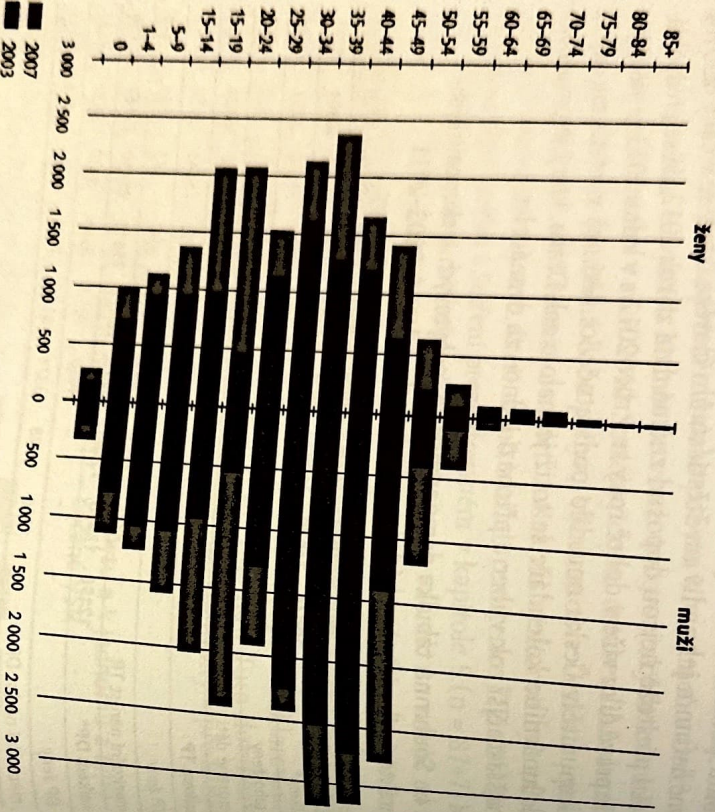
Zdroj: Statistické údaje poskytl na požádání oddělení státního občanství a mark. odbor všeobecné správy Ministerstva vnitra České republiky dne 20. června 2012.
Vysvětlivky: * Celkem za období 2007–2011, ** Celkem za období 1993–2011.

⁶³ Jedinou výjimkou vylučného lus sanguinis principu práva na občanství jsou od 1. 1. 2014 případy, kdy otec je český občan, ale matka je občankou tzv. třetí země, nemá povolení TP a ani nejsou rodiče svoji v takovém případě musí být otcovství doloženo například testy DNA

z nich. Dle dostupných statistik lze konstatovat, že podíl dětí a mládeže ve věku do 24 let na celkovém počtu komunity dlouhodobě osciluje okolo hodnoty 40 % [ČSÚ/Cizinci; ČSÚ/SIBD], což je další důkaz potvrzující rodinný charakter života Vietnamců v Česku.

Obř. 4.3 Složení vietnamské komunity podle pohlaví a věku v letech 2003 a 2007

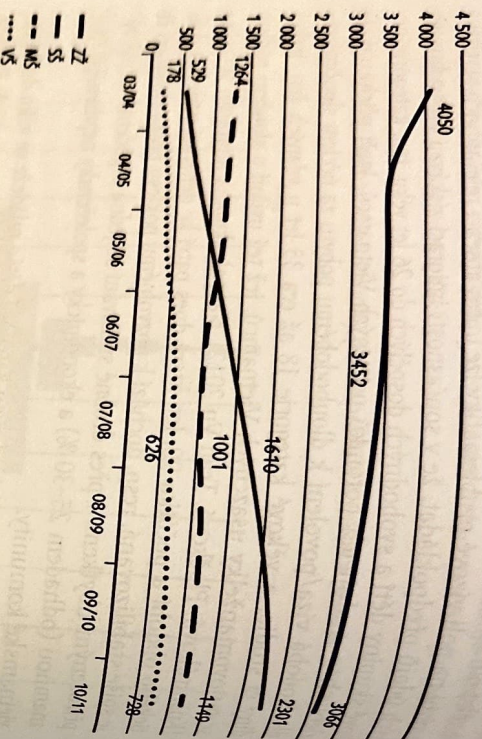
Zdroj: ČSÚ/Cizinci
Výsledky: Největší údaje ze Sčítání lidí, domů a bytů z roku 2011 nebylo možné do věkové pyramidy začlenit z důvodů rozdílné metodiky sběru dat.

Poměr mužů a žen ve vietnamské komunitě není rovnoměrný a dlouhodobě se pohybuje na úrovni 60 % ku 40 % ve prospěch mužů. Nicméně ve věkové kategorii do 24 let věku, tzn. v kategorii převážně potomků, nekonogeneace rodičů, se poměr chlapců a dívek vyrovnává (Obř. 4.3). Genderové a věkové složení komunity naznačuje současný trend „rodinného modelu migrace“, kdy nejprve odchází zpravidla muž, jenž v zemi usazení vytvoří základní podmínky pro život celé rodiny, a ta její poté následuje [Pechová

2007]. Imigraci dlouhodobě nejvíce přibývaly skupiny ekonomicky aktivních ve věku od 20 do 40 let, nicméně s ohledem na situaci českého hospodářství a vývoji na poli vízové problematiky lze i přes absenci relevantních statistických údajů předpokládat, že v současnosti imigraci získávají především nové skupiny dětí a svobodných dospělých do 26 let věku, tzn. kategorie nezletilých a studujících potomků usazených Vietnamců, kteří přicházejí na dlouhodobá víza/povolání k dlouhodobému pobytu za účelem sloučení rodiny či studia, a věkové kategorie 18 až cca 35 let u vdáných žen. Jedná se o novomanželky usazených Vietnamců, jež též usilují o sloučení rodiny [Kušniřáková, Plačková, Tran Vu 2012]. Naopak skupina migrantů socialis-tického období a počátku 90. let, která dnes patří ke generaci paděšátníků, je spíše stabilizovaná, resp. dochází k pozvolnému poklesu počtu emigrací či přirozeným úbytkem. I přes drobné snižování se jedná o početně velmi část známou (odhadem 25–30 %) a ekonomicky a společensky nejvíce aktivní vietnamské komunity.

S početně narůstající věkovou kategorií dětí a mládeže ve věku do 24 let pozvolna roste i počet vietnamských žáků a studentů na českých školách (Obř. 4.4). Výjimkou je trend poklesu počtu vietnamských dětí na základních školách, nicméně ten není dán úbytkem ve věkové kategorii školního věku (v té naopak děti každoročně přibývají), ale přechodem žáků ze základních škol na víceletá gymnázia, řazená do kategorie středních škol. Tento trend je podporován především významem vzdělání a vzdělanosti ve společnosti s kořeny v konfucianské tradici, mezi něž ta vietnamská patří, a také autoregulační roli komunity, v níž jsou studijní neúspěchy důvodem také autorregulační roli komunity, v níž jsou studijní první, jedenapůlté k hrdosti nebo hanbě všech. Vietnamští žáci a studenti první, jedenapůlté i druhé generace si bezesporu s přihlídnutím k počátečním podmínkám ve dvou velmi dobře. Komplikace ve studiu představuje především nízký český, mají často ale někdy i finanční kapitál rodičů, kteří nemluví dobře česky, mají často nižší vzdělání a nemohou být svým potomkům oporou v řešení problémů spojených se studiem. Rodiče si uvědomují význam jazyka k dosažení úspěchu, proto investují nemalé peníze do doučování, a dokud dítě žije u nich, důsledně dohlíží na to, aby se každý den učilo. Tento přístup je pro některé starší vietnamské studenty (gymnázia a vysokých škol) zajímavým zdrojem příjmů, protože si mohou stále větší zájem, probíhá i několikrát za týden a během něho se děti věnují všem předmětům včetně vypracování domácích úkolů, jež s nimi rodiče nejsou z časových, jazykových a vzdělanostních důvodů schopni udělat sami. Doučování má vedle vzdělávacího cíle i funkci iar-kéhosi „hlídání“ malých dětí, na něž by jinak musel dohlížet dospělý místo toho, aby pracoval.

Ob. 4.4 Vietnamští žáci a studenti na českých školách ve školních letech 2003/04–2010/11

Studijní úspěchy vietnamských žáků a studentů jsou jedním z přívlastků, které jim komunita snaží budovat image, a ty nejlepší se snaží zviditelňovat. Bylo by ale naivní se domnívat, že všichni vietnamští žáci a studenti jsou nadprůměrně talentovaní a studijně úspěšní. I přes dílčí úspěchy v integraci až asimilaci především jedenapůlletá gymnázia dochází s postupující kulturou prostředí i k přejímání českých návyků, včetně těch negativních, jako je hraní on-line her a trávení času u televize a počítače, což se postupně celé společnosti. V důsledku toho většina žáků a studentů dosahuje spíše průměrných výsledků a vysoce nadaných a úspěšných je stejně jako v majoritním režimu, ale i angažovanost doma, u chlapců je tolerován a dis-

Zatímco počet dětí a mládeže konstantně narůstá ve všech stupních vzdělávacího systému, zdaleka ne všichni ve věku středškolských a vysokškolských školou odhadem pouze 5–8 % Vietnamců. Jelikož údaje o věkových kategoriích nové příchozích imigrantů nejsou dostupné, můžeme se pouze domnívat, že většina (cca 90 %) mladých v dané kategorii 18–26 let je výlučně ekono-

88

micky aktivní, a to především v oblasti maloobchodu, pohostinství a v kosmetických službách. Pokud je tento odhad správný, znamená to, že většina nových příchozích mladých Vietnamců se v Česku dále nezdělává a zůstává nově příchozích mladých (svých rodin) typických pro vietnamskou komunitu. To znamená, že mladí nově příchozí vstupují pouze minimálně do přirozeného mimoprofesionálního kontaktu s majoritou a mají velmi omezené možnosti učít se češtinu přirozenou cestou. Tuto hypotézu potvrzují i výstupy výzkumu prezentované v kapitole 5, dle kterých mladí, kteří přicházejí za svými rodiči ve věku 16+, do škol nenastupují, ale vypomáhají rodičům/rodičům s obchodem a i po mnoha letech pobytu v zemi umějí česky jenom minimálně.

Také se ukazuje, že ačkoliv vietnamští studenti zpravidla nemávají problém s přijímacími zkouškami na vysokou školu, jen velmi málo z nich školu úspěšně dokončí. To je dáno jednak skutečností, že děti imigrantů jsou často více integrované do majoritní společnosti nežli vietnamské komunity rodičů a s dosažením věku vysokoškolského studia u nich nežádá dochází k oslabení vlivu rodičů na studijní disciplínu a výkony ve škole. S postupem času se i jejich studijní výsledky přibližují průměru celkové populace Česka, především na vysokých školách, kde zásadní roli hraje analytické a samostatné myšlení. Dalším aspektem častého nedokončení vysokoškolského studia je ztráta víry studentů ve smysl vzdělání. Důvodem je především diskriminační prostředí českého pracovního trhu, na němž mají mladí vzdělání Vietnamci prospět, pouze pokud pracují pro komunitu nebo pro velkou firmu na šanci uspět, pouze pokud pracují přímo souvisí – zpravidla jako obchodní zástupci, pozici, která s komunitou přímo souvisí – zejména se jedná o velké obchodní řetězce, telefonní operátory, nové i banky a realitní kanceláře). V případě malých firem bývají zpravidla zaměstnáváni kvůli zájmu společnosti zaměřit se i na vietnamské klienty – například se jedná o soukromá zdravotnická zařízení, zejména stomatologické ordinace.

V mnohých případech mladí Vietnamci nenastupují na vysoké školy z důvodu ekonomických či zdravotních problémů rodičů, kteří potřebují, aby jim s nepřiznivou situací potomci pomohli. Dalším, často odrazujícím prvkem je, že rodiče potomky částečně navádějí k tomu, aby pokračovali v jejich práci (např. v prodeji ve večerní apod.), protože tak se často uvidí mnohem lépe než na řadě pozic vyžadujících vysokou kvalifikaci. Pro pokračování v finančně dinném obchodu nepotřebují vysokou školu, jejíž vystudování je finančně nákladné. Mladí Vietnamci též nepokrývají ve studiu, když rodiče vidí, že nemají na studium talent a investice do studia je v důsledku toho pouze mrháním peněz.

4.2 Vnitřní diferenciacie vietnamské komunity v Česku

Od příchodu prvních Vietnamců v 50. letech minulého století se vietnamská komunita v Česku již etablovala a pevně usadila. Nicméně vnitřní komunita stále dynamicky vyvíjí a vnitřně diferencuje. Během uplynulé doby prošla zásadní demografickou proměnou a postupným vnitřním rozvíjením sociálně-ekonomického statusu i prostředí, odkud nově přichází pocházejí. Zatímco do 80. let 20. století převážovali především muži ve věku od 17 do 25 let, od 80. let začalo přicházet i více žen a od převratu také jejich potomci a další rodinní příslušníci. V období ekonomického růstu počátku 21. století došlo k migrace Vietnamců do Česka. Ta do té doby probíhala téměř výlučně na bázi si na rozdíl od těch využívajících rodinných sítí nechali cestu do Česka zajistit zprostředkovatelskou agenturou. Tito smluvní dělníci připravila přícházelí sami bez hlubších vazeb na Česko, pocházeli především z vietnamského venkova a většina z nich do země přicestovala s úmyslem pracovat ve zdejších průmyslu, popřípadě zemědělství či lesnictví [Pechová 2007]. Jelikož góvaní a uspořádání v té době již etablované komunity, jelikož během velmi krátkého časového období přicestovalo několik tisíc Vietnamců, jež kromě etnické příslušnosti, jazyka a země původu nespojovalo s Vietnamci, kteří již v Česku byli téměř nic. Mohutný nárust počtu Vietnamců nebyla ani sama komunita schopna pojmout a s příchodem ekonomické krize došlo spíše k atomizaci komunity na jednotlivé rodiny, jež se semkly, než k vytvoření pevného základu, který by sloužil jako záchytná síť pro ty, kteří v důsledku recese přicházeli o práci.

Nejdůležitějším mechanismem vnitřní diferenciacie vietnamské komunity v Česku jsou především *rodina a rodinné vazby*. Většina Vietnamců má Vietnamce velmi důležitá, ale nepředstavuje klíčový důvod k tomu, aby spolu přibuzní museli bydlet v jednom domě, čtvrti či městě. Naopak. Zpravidla po osamostatnit. Buď usazení přibuzní přenechávají svuj obchod a bydlení to- Ten může být i na druhém konci republiky. Pokud rodiny bydlí pohromadě, představuje to výhodu vzájemné podpory a snižování nákladů na bydlení

Vietnamce není důležité vyhledávat místo bydliště a pod- a životní, ale pro Vietnamce není důležité vyhledávat místo bydliště a pod- níkání podle toho, kde žijí ostatní přibuzní.

Druhým velmi důležitým faktorem vnitřní diferenciacie komunity je cel- kový historicko-politicko-ekonomický kontext období příchodu. V případě kový historicko-politicko-ekonomický kontext období příchodu. V případě smluvních dělníků, kteří přišli v socialistickém období, a částecí i těch z ob- dobi ekonomického růstu 2000–2008, hraje roli i příslušnost k migrační ko- portě, tzn. ke skupině lidí, kteří přišli ve stejném období. Především přísluš- nici stejných migračních kohort ze socialistického období dodnes dříží pevně při sobě a tuto soudržnost si velmi považují. Pospolitosť předrevolučních mi- grantičích kohort může být dána i tím, že žáný z tehdejších příchozích neměl v Československu příbuzného. Oporu ve vyrovnávání se s českým po- kulturám šokem a samotou proto vyhledávali zejména u svých soukme- novců. V souvislosti s těmito okolnostmi nabyly přátelské vztahy během po- brytu v Československu podoby rodinných vztahů a dodnes přetrvávají. Tyto vztahy byly pak posíleny především v první polovině 90. let, kdy odpadla asistence poskytovaná oběma státy, a Vietnamci žijící v Česku se museli své pomoci osamostatnit a najít si nové cesty obživy. Zejména v této době byla role komunity zcela nezastupitelná. Migranti tohoto období mnohdy zdůraz- ňují, že se svým myšlením zcela liší od Vietnamců, kteří začali přicházet až od konce 90. let. Obzvláště zdůrazňují jejich vztah k české kultuře a kuchyni a k výchově dětí, jež je dle jejich slov mnohem liberálnější, včetně jejich pří- stupu k partnerství potomků s Čechy. Vliv migračních kohort na počet vzá- jemné soukromosti s jinými než rodinnými strukturami se s dalšími vlnami migrace, zejména těmi po revoluci, oslabuje. U těchto skupin hraje domi- nantní roli rodina a rodinná příslušnost. Vliv migrační kohorty opět nabývá na významu u smluvních dělníků, kteří obdobně jako jejich předchůdci ze socialistického období přicházeli po skupinách, zpravidla bez dalších příbuz- ných, bydleli spolu na ubytovnách a spolu i pracovali. Navíc byli velmi záhy po příchodu vystaveni ekonomické krizi, kdy si byli jedinou vzájemnou pod- porou. Avšak i za těchto okolností se snaží každý spoléhat pouze sám na sebe a vyhledávat sám na sebe, aby mohl plnit závazky vůči rodině ve Vietnamu.

V komunitě jako celku stále více nabývá na významu také příslušnost k migrační generaci, tzn. zda člověk přišel v dospělosti (první generace) nebo jako dítě do pěti let věku či se zde narodil (druhá generace). Věk v době příchodu ovlivňuje především jazykovou výstavu, podobu vztahů a interakci s českou majoritou a vazby na zemi přechů a vnímání vietnamské komunity, kultury a tradice.

Především s nástupem světové hospodářské krize na český trh do- chází i k posílení významu socioekonomického statusu a vzdělání na vzá-

Skupina starousedlíků tvoří základ komunity Viět Xù. Všichni přišli v době starousedlíky můžeme považovat nejenom migrace do Česka. V současnosti z 90. let.⁶⁷ I když obě skupiny přišly za rozdílných podmínek, role pionýrů je jim společná. Během 90. let společně hledali cesty obživy v Česku a oba transformovali a rozšiřovali. Začínali bez přítomnosti etablovaných struktur etnické komunity v prostředí, které se od základů nově ekonomicky a politicky formovalo. Nastavili podobu fungování komunity, komunikace s majoritou a jednání s českými úřady. Naučili se orientovat v českém byrokratickém systému. Orestovali obchodní potenciál jednotlivých míst Česka a vytvořili základ lokálních komunit Viět Xù. Všichni ostatní, kteří po nich přišli, těchto struktur využívají a de facto je spíše kopírují, než by se přímo sami podíleli na jejich utváření. Veliká popřítavka po zboží nabízeném Vietnamci v 90. letech šovala rychlost procesu postupné atomizace a individualizace komunity na jednotlivé rodiny v důsledku působení tržní ekonomiky na úspěch a vyšší svou ekonomickou činnost soustředili dovnitř komunity, především na konznání, atd.). Komunita zůstávala silně vnitřně provázaná, daňového přívazby mezi starousedlíky socialistického období byly mnohem silnější než vazby na komunitu u příchodcích z 90. let, u nichž přetrvávající víra v *mýthus náritou*. Vzhledem k posunu ekonomických aktivit od zaměstnanectví poměru k podnikání, který znamenal snížení kreditu volného času a rozšíření pracovní doby *de facto* na celý den, začaly vznikat bariéry mezi komunitou a majoritou a komunita se postupně vnějšímu okolí „uzavírala“. Kontakt s Čechy se omechly téměř nesekávali. Výjimkou pak byly různé služby poskytované Čechy zejména učtenci. Relativní uzavřenost generace starousedlíků se začala rozvolňovat až s nástupem jejich potomků do českých škol a s přesunem obchodních aktivit ze stánkového prodeje do kamenných obchodů, které umožnily vybudování stále klientely. Přesun do kamenných obchodů také oslabil vybalvenost a všeobecnou orientaci v české společnosti. Vliv na kontakt s ma-

poritou mělo a má též prostředí, v němž Viět Xù žijí. Na venkově (Portůčky, Boží Dar, Abertany atd.) nebo v menších městech (Kraslice) žijí starousedlíci s Čechy v mnohem užším, často přátelském kontaktu než ve velkých městech. Základní rozdíly mezi první (socialistické období) a druhou (90. léta) skupinou starousedlíků představuje typ sociální sítě, kterou pro cestu do českých zemí využili a která podminila podobu adaptace. Zatímco ti první přícházeli za využití širších sociálních sítí (továrny, ministerstva) a bez rodinných využívali sítě osobní (rodinu a blízké přátelé). První se z počátku v nových prostředích orientovali pomocí institucí (vládní úřady, socialistické instituce) a v důsledku absence rodiny hledali oporu uvnitř skupiny spolupracovníků, jež se stala silně provázaným organismem. Druzí se adaptovali za asistence přibuzných a přátel, kteří představovali přímární zdroj podpory, a posléze se integrovali i do širších struktur komunity. Počáteční rozdíly v informacích, materiální a jazykové vybavě mezi oběma skupinami se postupně smývaly, a to především díky potomkům, kteří se v Česku narodili nebo přijeli jako malé děti, a kteří *de facto* představují přímý kontakt s českou kulturou, jazykem a návyky. Zkušenost s českým vzdělávacím systémem a pracovním prostředím, fáze životního cyklu v době příchodu (počátek dospělosti, v zemi bez přítomnosti etablované etnické komunity) ovlivnila i přístup starousedlíků k výchově potomků, která je na rozdíl od výchovy ve Vietnamu nebo u nově příchodcích mnohem volnější a starousedlíci daleko snáze akceptují individuální volbu a nezávislost svých dětí. Nicméně i u této skupiny se projevuje rozdílný přístup k výchově a požadavkům na dcery a syny, kdy se u dcer očekává větší nasazení ve škole i doma.

Většina starousedlíků má v Česku trvalý pobyt, žije rodinným životem a dorozumí se česky (úroveň záleží spíše na individuálních schopnostech a motivaci každého jedince než na délce pobytu v Česku). Vzhledem k tomu, že až do konce roku 2013 se museli žadatelé o české státní občanství vzdát občanství původního, protože až na výjimky (např. při nepřetržitém pobytu dvacet let v Česku) nebylo povoleno dvojití státní občanství, nebyl mezi starousedlíky o české státní občanství příliš velký zájem. Od ledna roku 2014, kdy vstoupil v účinnost nový zákon o státním občanství, je dvojití občanství možné ve všech případech. Jak se ale tato nová úprava odrazí do zájmu starousedlíků o české státní občanství, ukáže až čas.

V naprosté většině mají starousedlíci za partnera dalšího Vietnamce nebo Vietnamku, ale samozřejmě se vyskytují/vyskytovala smíšená manželství, nicméně ta až na několik výjimek neměla zpravidla dlouhého trvání.

67 Z níže mnoho představeno návratovou migraci těch, kteří v Československu byli během socialismu.

1b) Starousedlíci – příchodí v období 90. let

V 90. letech začali přicházet rodinní příslušníci pracovních migrantů socialistického období, ale také se vraceli ti, kteří už v Československu byli. Nejprve přicházeli další dospělí a poté, co byla ekonomická situace rodiny v Česku stabilizovaná, i děti. Dospělí přibuzní a známí bývalých pracovních migrantů se adaptovali na nové prostředí s asistencí zkušenějších, kteří už znali jazyk a zemi. Deklarovaný mýtus návratu, kdy se migranti domnívali, že v zemi budou několik málo let a vrátí se, udržoval stav provizoria a tlumil jakýkoliv zájem o integraci, především integraci jazykovou. Navíc asistence zkušenějších snižovala nutnost příchodích 90. let investovat vlastní úsilí do orientace v novém prostředí. Imigranti 90. let byli ochuzeni o zkušenost spolupráce s Čechy, práci v českém prostředí, zákonné dovolené a volný čas daný osmihodinovou pracovní dobou, který mohli jejich předchůdci vyplnit aktivitami eropského stylu. Na rozdíl od imigrantů socialistického období, kteří se v Československu těžce vzdělávali, nepoznali český vzdělávací systém a ani se dle nestkávali a aktivně nerozvíjeli. Příchodí z 90. let poznali pouze práci v národních podmínkách, v té době zpravidla stávkový prodej, a veškeré své aktivity soustředovali pouze na výdělečnou činnost. Od svých předchůdců se lišili především podobou kontaktu s Čechy. Během pobytu se vzorce vztahů se zástupci majoritry ustálily spíše podle individuálního zájmu konkrétního člověka a ro-kulturních zvyků, kudybné a chování konzervativnější, což ale může být dáno omezenou možností přirozeného kontaktu s českým kulturním prostředím.

4.2.2 Potomci vietnamských imigrantů

Děti imigrantů (starousedlíci i nově příchodích), které se buď v Česku narodily (druhá generace) nebo do Česka přišly jako malé (jednapůltá generace) popřípadě jako starší děti navštěvující první stupeň ZŠ, se od svých rodičů a zbytku komunity značně liší. Na rozdíl od generace rodičů mluví plynuale česky a mají spíše české přátele. Zejména zástupcům druhé generace nečumější číst a psát. Vzhledem k pracovní vytíženosti rodičů trávily hodně času v českém kulturním prostředí – buď ve školách na různých kroužcích a na doučování, nebo s tzv. českými babičkami (majitřnými chůvami). Mají něho času a volno-časové aktivity⁷⁰ ale i potřebu nasycování individuálních

70 Na rozdíl od svých rodičů navštěvují kina, nakupují v nákupních centrech, jezdí na dovolenou, sportují,

potřeb, čímž se od tradiční vietnamské společnosti liší nejvíce. Evropský individualismus přejatý vietnamskými Čechy často představuje předmět nesouladu a vzájemného nepochopení generace rodičů a potomků, především pokud jejich rodiče patří ke generaci nově příchodích. Díky školním činnostem jsou potomci integrováni do kulturně-vzdělávacích a sportovních aktivit české majoritry (výlety na hrady a zámky, do zoo, divadel, kin, školní lyžařské zájezdy, poznávací zájezdy do zahraničí atd.) a s postupujícím časem přejímají vzorce chování Čechů.⁷¹ Vietnam je pro ně zemí předků, k níž cítí určitou vnitřní loajalitu, ale za domov považují spíše Česko. Nebo dokonce uvádějí, že by se nejraději odstěhovali někam dále na Západ, zejména do Německa. Tyto migrační úmysly mají především z důvodu pocitu nepřijetí českou společností a vírou v to, že na Západě budou přijati bez předstudek a ocenění za to, co umějí, a ne za to, kým jsou (více viz kapitola 5). V závistlosti namovitosti rodičů měli někteří z nich možnost navštívit Vietnam i několikrát, ale řada z nich (od svého příjezdu) ve Vietnamu nikdy nebyla. Cesty do Vietnamu vnímají spíše jako prázdňinový výlet za přibuznými. Často uvádějí, že tam nikomu nerozumějí.⁷² Většina z vietnamských Čechů má stále vietnamské státní občanství, ale lze předpokládat, že s postupem času, jak budou do Vietnamu přiblíženi, bude většina usilovat o získání českého občanství.

Vietnamské děti bývají spojovány s vynikajícími studijními výsledky, jež jsou přičítány regulačnímu vlivu kolektivistického sociálního kapitálu vietnamské komunity, která jako jednu z nejvyšších hodnot cíí právě vzdělanost a vzdělání [Zhou, Bankston 1994, 1998]. Ale jak již bylo řečeno v podkapitole 4.1, děti imigrantů jsou často více integrovány do majoritní společnosti než do vietnamské komunity svých rodičů, a tím dochází i k oslabení regulačního vlivu komunity. V současnosti první zástupci této skupiny dorůstají do dospělého věku a nastupují na vysoké školy, nicméně s celkově populace Česka výkonu žáků a studentů Věť Xù přibližují průměru celkové českého jazyka Na druhou stranu díky trvalému pobytu/občanství, znalosti českého jazyka

chodí do kavárny a českých hospod atd. Také využívají systém (něstátní) hromadné dopravy mnohem více než jejich rodiče, kteří dávají přednost individuální automobilové dopravě.

71 Například díky povinným kurzům plavání na základních školách umějí vietnamské děti na rozdíl od většiny svých rodičů plavat.

72 Během terénního šetření v Karlovarském kraji jeden respondent (muž, 19 let, narozen v Česku), který byl o prázdninách ve Vietnamu již třikrát, navštívil komentoval: „... ta země mi připadá dost nezrozumitelná, o hodně zasaatější než Čechy. Já bych tam nemohl žít. Hlavně bych jim vůbec nerozuměl. Když jsem tam byl naposledy, tak první týden byl fajn, ale ty další tři byly velké utrpení.“ Jiná respondentka z Karlovarského kraje komentovala cestu do Vietnamu, kam zšla svého syna (17 let, narozen v Česku): „On tam nechtěl nic jíst a hlavně pít. Všechno mu přišlo špatné a pořád si stěžoval na hygienu. Syn, který byl ve Vietnamu ještě jednou se svým starším bratrem, své návštěvy komentoval: „Já jsem jim tam vůbec nerozuměl. Všechno překládal bratr.“

a české kultury ti úspěšnější vstupují z úzké niky ekonomických aktivit mezené generací starousedlíků a začínají se stávat pro vrstevníky z majonby společnosti konkurencí na pracovním trhu, ale i zde stále počítují vytváření mity (viz kapitola 5.3.1).

České vzorce chování se odlišují i do intimního života potomků imigrantů, kteří se chovají více česky než vietnamsky. Mají touhu setkávat se s opačným (stejným) pohlavím a chodit na schůzky, i když jejich rodice by je raději viděli studovat. Na rozdíl od příchodní generace jsou etnický smíšené páry zcela běžné, ale i vietnamští Češi stále upřednostňují tradiční partnerské soužití, tzn. manželské svazky a rodičovství v manželství než tzv. „život na hromádce“. České chování se bohužel začíná promíhat i do negativních návyků vietnamských teenagerů, od závislosti na výpočetní technice po zneužívání návykových látek. Zajímavé je, že pokud se potomek dostane do extenzní situace, jako je například závislost na drogách nebo útek z domova, vnitřní úzká provázanost komunity, kde se (především dlouhodobě usazení) všichni navzájem znají, a strach z hanby, která by mohla poškodit i rodinu ve Vietnamu, mohou vést i k okamžitému odchodu celé rodiny zpět do Vietnamu.

4.2.3 Nově přichozí dospělí (ekonomičtí) migranti

Významnou část soudobé vietnamské migrace představuje skupina dospělých, zpravidla ekonomických migrantů,⁷³ která zahrnuje nově přichozí z období od přelomu století po současnost. Jejich pozice v době příchodu a následné adaptace je velmi odlišná od starousedlíků. Novodobí migranti přicházejí do Česka v době, kdy dochází ke zpřísňování pobytových podmínek pro občany třetích zemí. Tradiční vietnamská ekonomická nika maloobchodu se sportovním zbožím prochází velkou krizí a řada obchodníků-starousedlíků je z existenčních důvodů nucena přecházet na nové možnosti obživy (večerky, nehotová studia, vietnamská rychlá občerstvení a sushi bary), a hygienických právních norem a základní orientaci v českém podnikatelském prostředí. Navíc přicházejí v období ekonomických obrátů – strmý ekonomický růst počátku období od roku 2000 a nástup hospodářské recese od přelomu let 2008/2009. Podmínky pro ekonomický růst jsou ve srovnání se situací v 90. letech daleko horší a nově přichozím ve srovnání se staro-

usedlíky trvá stabilizace ekonomické situace a přiblížení se průměrné životní úrovni Česka o poznání dále. Obecně lze říci, že skupina nově přichodících méně kopíruje svou socioekonomickou skladbu složení populace Česka a ve skupině se nachází více nízkopříjmových domácností než u skupiny starousedlíků. Horší ekonomická situace nově přichodících je výsledkem kombinace různých faktorů. Především se jedná o nainí, až nereálné předodjezdové představy o životě a příjmech v Evropě a také o nižší lidský kapitál nově přichodících, který je dán snižující se selektivitou migrace v důsledku existence rozvětvených migračních sítí, díky nimž se migrace stává dostupnější pro stále více lidí, než tomu bylo u příchodních migračních kohort. Řada nově přichodících pochází z vietnamského venkova, nemá žádnou kvalifikaci a v extenzních případech ani není gramotná ve svém vlastním jazyce. U některých migrantů je navíc výchozí startovní pozice významně komplikovaná extenzními dluhy spojených s cestou.

Situace nově přichodících je též ovlivněna jejich hlubší integrací tendí horentních dluhů spojených s cestou. Ta vyvěrá jednak z nezájmu o hlubší integraci becně-znalostní vybarvenosti. Ta vyvěrá jednak z nezájmu o hlubší integraci z důvodu ekonomicky motivované migrace a prostého kalkulu, že se integrace nevyplatí, ale také z víry v mytůs návratu, kdy migranti deklarují, že se v Česku nechťjí usadit a brzy se vrátí, proto není nutné se ničemu učít. Dívodem může být i nemožnost se hlouběji integrovat z důvodu pracovní vytíženosti, která neumožňuje nově přichozím se do společnosti začlenit, protože vškeré své aktivity orientují na ekonomický zisk. Navíc nově přichozí mají možnost kontaktu s českým kulturním prostředím ani prostřednictvím svých dětí, protože své potomky zvou (resp. si požívají) až tehdy, kdy je jejich situace stabilizovaná (po pěti a více letech pobytu). U nově přicházejících mladších sourozenců nebo partnerů již usazených nebo i pohor-jazyková znalost dána spolehaním na integrované Vietnamce nebo i jazykovičky, kteří plánují usadit se v Česku na dlouho, ne-li navždy, jsou nové přichozí, kteří plánují usadit se v Česku na dlouho, ne-li navždy, jsou velmi málo integrování a jazyk se učí jen do té míry, do jaké to po nich vyžadnosti vyplývají z zkušeností, že ti znali za ně vše vyřídí. Je časté, že ani nové přichozí, kteří plánují usadit se v Česku, která vede k pasivněmu povahou pevně zakotvené vietnamské komunity v Česku, využívají dostupných služeb a integraci u nově přichodících dospělých migrantů (mnohým přístupu k integraci u nově přichodících dospělých migrantů) mnohých celou škálu služeb nabízených komunitou, na nichž jsou závislí o mnoho více, než kdy byli starousedlíci. Díky dých vý (služby zprostředkovatelé) mohou nově přichozí v Česku existovat bez jakékoliv znalosti jazyka či českého

73 Výjimkou mohou představovat starí rodice usazených Vět.Xu, kteří v Česku nejsou ekonomicky aktivní a přicházejí proto, aby se o ně rodina ve stáří postarala nebo aby se starali o své vnoučata. Těch je ale zanedbatelný počet.

74 Znalost češtiny je u této skupiny také ovlivněna schopností se jazyk naučit. Řada z nich má nižší vzdělání nebo nemá žádné zkušenosti s učním se cizím jazyka (s učním pro sebe ve volném čase), což významně komplikuje jejich snahy o jazykovou integraci.

právního řádu, a proto nejsou nuceni se integrovat ani okolnostmi, jak tomu bylo u skupin starousedlíků. Dich vu využívají obě skupiny nové příchodní, jak ti, kteří přicházejí skrze zprostředkovatelské agentury a v zemi nemají téměř žádné kontakty, tak i ti, kteří přicházejí jako příbuzní starousedlíků a v procesu migrace a adaptace využívají osobních sociálních sítí.

Speciální skupinu nově-příchodních dospělých migrantů představují i studenci, přicházející studovat na české vysoké školy – buď individuálně, nebo prostřednictvím vládních stipendií. Ti bývají většinou integrováni spíše do majoritních struktur – především do skupin svých spolužáků – než do vietnamské komunity. Ale jedná se o tak okrajovou skupinu, že se tato studie těmto migrantům dále nevěnuje.

3a) dospělí rodinní příbuzní starousedlíků

Dospělí rodinní příbuzní starousedlíků přicházejí buď na podnět již usazených Việť Xù, ale spíše z vlastní iniciativy. V obou případech jim s cestou, vyřizováním dokumentů a hledáním bydlení a obživy pomáhají hlavně příbuzní v Česku. Stává se, že starousedlíci s příjezdem dalších členů rodiny kávaně nesouhlasí a domnívají se, že migrace nepřinese nové příchodním občánům zisky a zkomplikuje životní situaci již usazené rodině. Přesto svým příbuzným cestu na jejich žádost zprostředkují, především proto, že poskytnutí pomoci považují za svou povinnost, a také proto, že představa nové příjizmy chozích o životě a vyděláních v zahraničí je natolik zkreslená, že je velmi těžké jim cestu rozmluvit. Nový imigranti přicházejí s velkým očekáváním a často i stát, že příbuzným, kteří cestu zprostředkovali, vyčítají, že je nevarovali [Ta Minh 2002, Pechová 2007]. Vzhledem ke komfortu, který komunita a usazená rodina poskytuje, jsou nově přichozí méně snaživí a vše si nechají zprostředkovat a zařídit buď od dich vu, nebo od rodiny. Určitá míra nespokojenosti a zklamání z nenaplněného očekávání ve spojení s pasivním přístupem k řešení jejich situace často vede k minimálním pokrokům v integraci, především jazykové. Samozřejmě jsou i výjimky, ale obecně lze konstatovat, že nově přichozí jsou méně samostatní, dle jim trvá naučit se jazyk a zorientovat se v českém kulturním prostředí a jsou ze všech skupin nejzávislejší na komunitě a jejich strukturách, především na know-how a kapitálu starousedlíků, od nichž si půjčují na podnikatelské aktivity. Někteří mladí o nich hovoří jako o netrpělivých, jako o těch, kteří by chtěli ihned všechno, je pravděpodobné, že s postupující dobou pobytu v Česku se jejich pozice bude blížovat p. úměru vietnamské komunity, zejména i díky pozitivnímu integračnímu vlivu jejich dětí, které si postupně přivážejí nebo požívají, nicméně

jak jejich začlenění trvá déle než u starousedlíků. Mnoho z nich plánuje se tak jejich začlenění čas usadit, ale je velmi pravděpodobné, že bez povinných v Česku na nějaký čas zůstane většina členů této skupiny začleněna pouze do adaptčních kurzů zůstane většina členů této skupiny začleněna pouze do adaptčních kurzů, na niž bude existenciálně závislá, a od majoritní populace bude spíše izolována.

Většina zástupců této skupiny přichází na dlouhodobé vízum nebo povolení k dlouhodobému pobytu za účelem sloučení rodiny, studia nebo podnikání a po uplynutí pětileté lhůty žádají o získání trvalého pobytu.⁷⁵ Základem obžvy je podnikatelská aktivita rodiny starousedlíků. Ti je buď zaměstnávají, nebo jim přenechávají svůj byznys a zakládají si nový obchod či jim pomohou začít podnikat. Nově přichozí často bydlí v starousedlíků, kteří jim po čase místo přenechají nebo najdou jiné, nejlépe ve stejném městě či regionu, ale i na opačném konci republiky. Nicméně s nastupující ekonomickou krizí se začaly vyskytovat případy, kdy se rodiny k sobě spíše sestěhovaly, aby minimalizovaly životní náklady [Kušniřáková, Pláčková, Tran Vu 2013].

Specifickou část skupiny představují novomanželky již usazených Vietnanců. V komunitě je řada svobodných mužů ve věku 35–50 let s povolením k trvalému pobytu, kteří si z důvodu intenzivní ekonomické činnosti nestihli najít družku, a nyní je pro ně vzhledem k jejich věku téměř nemožné najít ženu na limitovaném sňatkovém trhu vietnamské komunity v Česku ani jin⁷⁶. Hledání partnerky v rámci majority není z důvodu jazykové vybavenosti příliš neuslují. Alternativou pro ně je hledání potenciální manželky přímo ve Vietnamu, ale cestu do země předků si dlouhou dobu nemohou financie dovolit. Když jim to ekonomická situace umožní, vydají se na několikaměsíční pobyt do Vietnamu, aby potkali potenciální manželku, která je často předem vytypovaná příbuznými a přáteli.⁷⁷ Jedná se většinou o dívky, které jsou o mnoho (i dvacet) let mladší než tyto muži, ale na vietnamské sňatkové poměry jsou již příliš staré, a proto „hůře“ provdatelné (23–30 let). Ke sňatku zpravidla dochází 2–3 měsíce od seznámení a nezdíka ještě ten rok novomanžel počnou potomka. Pro Evropana se tato praxe může zdát nepochopitelná, ale ve Vietnamu jsou takové sňatky zcela běžné a pár do manželství vstupuje opravdu plný radostných emocí. Je tomu zejména z důvodu kladení dávku na předmanželskou panenskou čistotu, na niž je v zemi stále kladen

⁷⁵ Není zcela jasné, jak jsou nově přichozí úspěšní v plnění podmínek z českého jazyka pro získání trvalého pobytu, kterou od 1. ledna 2009 zavádí občanský zákon, a tedy i v získání trvalého pobytu.

⁷⁶ Je možné, že výběr vhodné manželky je ovlivněn i požadavkem na plnění tradiční role a pozice ženy v manželství, které jsou u Vietnamců se západní zkušeností mnohdy redefinované.

⁷⁷ Respondenti zde prezentovaného výzkumu, kteří si takto hledali/šli partnerku, v době jejího hledání v Česku žili mezi 12 a 20 lety. Těz v publikaci *Vnitřní diference Vietnamců pro počátky analyzy segregace cizinců ze třetích zemí* [Kušniřáková, Pláčková, Tran Vu 2013].

důraz, že vlivy v době a špatné roky (všichni chtějí mít svatbu, počít potomka či založit podnik v dobrý rok lunárního kalendáře) a vnímání svatby jako splněního životního snu téměř všech vietnamských Vietnamců, která je o to užasnější, pokud se koná s Vjět Kieu. Po svatbě se manžel zpravívala vrací zpět do Česka a začne vyřizovat žádost o dlouhodobý pobyt/vízum za účelem sloučení rodiny, a pokud je pár s žádostí úspěšný, přibližně po roce manželka přichází do Česka, kde je zapojena do rodinného podnikání. Manželky pocházejí z různých socioekonomických prostředí, z venkova i z města, ale zpravidla ze stejného regionu, odkud pochází migrant sám. Tyto ženy často žijí k jejich vytříženosti (práce v domácnosti, děti, výpomoc v podnikání) jsou jejich sociální kontakty omezené pouze na rodinu.

3b) noví pracovní migranti

Od prvních let po vstupu Česka do Evropské unie se v zemi objevují vietnamská dělnice, kteří přijeli jako novodobí dočasní pracovní migranti a jejich rodin významně institucionalně podmiňta, zejména zvýšenou migranti právkou po levné pracovní síle v té době prosperujícího českého průmyslu, legislativními změnami v českém právním řádu, které umožnily zprostředkovávání zahraniční pracovní síly za úplatu, politickou podporou migrace a aktivním nábořem pracovních sil přímo ve Vietnamu. „Dovoz“ pracovních sil do té doby nevídaného rozsahu byl utlumen nástupem krize a následným zavedením přísnějších postupů pro podávání a udělování dlouhodobých víz/sledkem toho došlo ke (statistickému) poklesu a stabilizaci počtu novodobě cestovalo několik tisíc vietnamských gastarbajterů, dospělých mužů i žen, zpravidla na dlouhodobá víza/pobyty za účelem zaměstnání, někdy i žen, návali (legálně, kvazi-oprávněné či neoprávněné) závislou činnost. Od ostatních skupin vietnamské komunity se kromě způsobu výdělečné činnosti liší byt námské komunity, absolutní nejmen majoritní společností, ale i vlastní vietnamské komunity, absolutní závislosti na zprostředkovatelích – dých vř, slavnostem migrace a jasně definovaným cílem pobytu v zahraničí. Ve většině případů se jedná o venkovany, bývalé rolníky, kteří nemají žádnou zkušenost

práci daleko od domova, jsou nekalifikovaní (někdy i nigramotní či velmi špatně vzdělaní), neinformovaní a důvěřiví. Vzhledem k tomu, že většina z nich neměla před příchodem do Česka v této zemi žádné kontakty [Pechová 2007, Jelinková 2008, Švec 2009], bylo jejich rozhodnutí o vycestování dohová působením náborových kampaní, informacemi, které zprostředkovatelé podávali, a prostým přáním zlepšit ekonomické postavení rodiny.“ Švec [2009: 17] uvádí, že některým respondentům jako důkaz toho, že Česko je dobrá země na práci, dokonce stačily pouze fronty před českou ambasádou, které zaručovaly zájem o tuto zemi.

Ve většině případů obstaraly migrantům cestu do Česka (oficiální i neoficiální) náborové agentury, jež jim zajistily dokumenty, ubytování a práci. Nicméně postupy některých zprostředkovatelů se polybovaly na hraně etiky (viz kapitola 3.2). Jejich situaci zkomplikovala i ekonomická krize, která vřhla téměř všechny pracovní migranty do těžkého životního postavení jejich právní pozice se s nástupem vládních protikrizových opatření notně zkomplikovala a schopnost zasílat rodinám peníze na splácení půjček se nečekaně snížila. V nejhroší situaci se ocitli ti, kteří na českém pracovním trhu působili jako agenturní zaměstnanci, jichž byla většina. V důsledku snížené platební schopnosti bylo mnoho migrantů přinuceno přehodnotit své plány a zamýšlenou dobu pobytu, zpravidla na 3–5 let, někdy i za cenu úpadku do neregulárního postavení, prodloužit. Enormní hlubý a špatná ekonomická situace Česka postavila novodobé gastarbajtery do pozice, která velmi negativně ovlivňuje jejich integraci do společnosti, což zpětně zapřičňuje jejich vysokou náchylnost k vykořisťování a zneužívání, ale i páchání (vědomé či nevědomé) protiprávní činnosti (např. pěstování marihuany, produkce pervitinu). Vzhledem k břemenu vysokých dluhů se tyto migranti soustředí pouze na práci a na mimopracovní kontakt se zástupci majority, ale i vietnamské komunity, a na učení jazyka nemají ani peníze, ani čas. Cestu do Česka od samého začátku vnímali jako dočasnou, a proto investici do integrací a sociální izolaci ovlivněné částým stěhovaním podle popřávky po letech nebo pobytém na ubytovnách nebo ve více osobách v soukromých bytech bez žádného volného času nemají přístup k objektivním informacím o svých právech

nebyl.

nebyl.

79 Ze studií organizace La Strada [Pechová 2007, Jelinková 2008, Švec 2009] vyplývá, že většinu respondentů doporučí zprostředkovatele známé, nicméně ten mnohdy v zahraničí ani sám nebyl.
80 Znamé jsou případy žen, které se dostaly do tak těžké finanční situace, že neměly ani na stravu a ubytování a oporu hledaly uvnitř komunity, kde našly práci v domácnosti moritějších Vietnamců za stravu a ubytování.

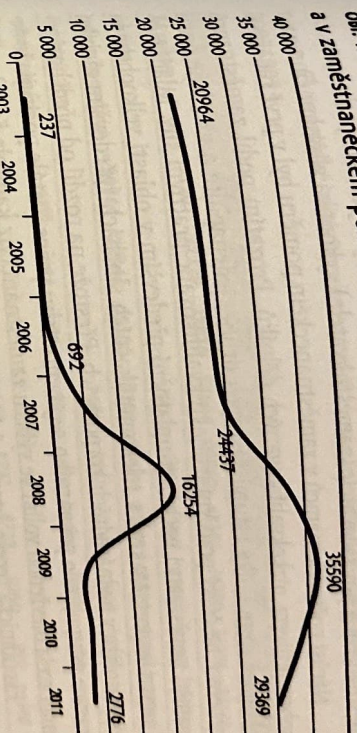
a povinnostech, nevědí o možnosti ochrany před vykořisťováním a mnohdy ani nevědí, že se svým jedním dopouštějí protiprávních činů [Pechlová 2007; Jelínková 2008; Švec 2009]. Naprostá ztracenost ve světě, jemuž nemohou rozumět, minimální zájem o integraci, absence povinných integračních kurzů, vylučná orientace na výdělek a větší množství pracovníků pohromadě tuto skupinu Viět Xù marginalizuje. Samozřejmě, že i mezi novými pracovníky očekávané výsledky, ale prozatím většina spadá do popsaného modelu a doba od příchodu prvňáků z nich je příliš krátká na odhady, zda i novodobí pracovní migranti budou mít jako jejich předchůdci tendenci usilovat novodobí ekonomičtí migranti by se stali jakýmisi pionýry nových migračních toků, protože by otevřeli dveře migrantům z dalších oblastí Vietnamu, z nichž k nám doposud Vietnamci příliš nepřicházeli.

4.3 Ekonomické aktivity Vietnamců žijících v Česku

Po vypovězení bilaterálních dohod mezi VSR a ČSSR byli Vietnamci, kteří se rozhodli v zemi zůstat, nuceni najít cestu legalizace svého pobytu a obživy. Teměř bez výjimek si všichni pořídili živnostenské listy a zaměřili se na ma-předchozích obchodních aktivit Vietnamců, kteří si během socialistického období nelegálně přivydělávali prodejem nedostatečného zboží, zejména ob-letcům a elektronikou. Na počátku 90. let byly položeny základy fungování vietnamské komunity v Česku včetně obsazení specifické niky ekonomické činnosti, jež se až do roku 2006 téměř vyhradně omezovala na podnikání z prodeje vylučně sportovního zboží i na potraviny, ale především na velko-obchod a služby, jejichž provoz vyžaduje znalost místního prostředí, jazyka a základní práva v oblasti obchodu, daní a hygieny. Vedle služeb orientova-ných dornit komunity (zprostředkovatelské služby, poradenství, účetnictví, sledování několika letech zaměřují i na služby určené širší veřejnosti (nehtová studia, vietnamská občerstvení a restaurace) a obchodním společnostem (im-port/export, dodavatelské služby, atd.). Trendem posledních let (cca od roku 2010) je profesionalizace poskytovatelských služeb. Vznikají profesionální firmy (včetně public relations – webové stránky v různých jazykových mutacích, loga, letáky, billboardy a další propagační), které cílí dornit komunity. Napří-klad v roce 2011 byla založena dnes již neexistující firma Cüng Müa, první

vietnamská firma s billboardovou reklamou umístěnou mimo areály tržnic vietnamskou na vietnamského zákazníka, tzn. ve vietnamském jazyce. Dalšími a základnou cestovní kancelář Tour Viet zaměřující se na zahraniční zájezdy jsou například cestovní kancelář Tour Viet zaměřující se na zahraniční zájezdy pro Vietnamce i na zájezdy do Vietnamu pro širší veřejnost včetně Čechů.

Obr. 4.5 Vývoj počtu Vietnamců s živnostenským oprávněním a v zaměstnaneckém poměru v letech 2003–2010

Zdroj: ČSÚ/Czanci
V reakci na hospodářský růst a legislativní změny zákoníku práce a zákona

o zaměstnanosti, které umožnily zprostředkování zahraniční pracovní síly za- o zaměstnanosti, které umožnily zprostředkování zahraniční pracovní síly za- úplatit, ⁸¹ začali během prvních let po vstupu Česka do Evropské unie přichá- zet nový ekonomičtí migranti jako tzv. agenturní pracovníci, kteří rozšířili škálu tradičních podnikatelských ekonomických aktivit vietnamské komu- nity o výrobu a klasický zaměstnanecký poměr. Do roku 2006 mezi ekono- micky aktivními zcela převažovali drobní podnikatelé (99 % všech ekono- micky aktivních byli živnostníci; Obr. 4.5). Po náboru vietnamských dělníků do českých továren začalo od roku 2006 přibývat pracovníků v zaměstnane- kém poměru s maximem v roce 2008 (nárůst oproti roku 2006 o 2200 %). Po- některým zvýšení počtu zaměstnanců velmi záhy následoval prudký pokles ve prospěch podílu živnostníků. Lze předpokládat, že tento trend byl odevzo- na nastupující ekonomickou recesi, v důsledku níž hrozilo tiskovým statutem, ních pracovníků propuštění a tedy i ztráta legálního pobytového statusu, a proto hromadně měnili účel pobytu ze zaměstnaneckého na podnikatelský. Lze ovšem též předpokládat, že tyto lidé vzhledem k jejich nízké kvalifikaci

⁸¹ Základy agenturního zaměstnávání položily zákony 167/1999 Sb. o zaměstnanosti a později zákon 155/2000 Sb., který legalizovaly zprostředkování pracovníků z zahraničí pracovní sílu, možnost zakládání a provozování agentur práce, které mohou zprostředkovávat i zahraniční pracovní sílu, umožňují nový zákon o zaměstnanosti 435/2004 Sb. a novela zákoníku práce 436/2004 Sb. (článek 2009).

významně přispívá k počtu ekonomicky neaktivních žen; (3) a vyšší studijní morálka u dívek, která zvyšuje pravděpodobnost studia na vysoké škole a po souvzápornou hranici nástupu do zaměstnání. Nicméně navzdory oficiálním statistikám je důvodné se domnívat, že faktický podíl ekonomicky aktivních žen je mnohem vyšší. Je totiž naprosto běžnou praxí, že ženy v domácnostech nebo na rodičovské dovolené vypomáhají svým manželům v chodu živnosti jako rodinné příslušnice – manželky nezaměstnaných, což je zcela v souladu se zákonem.

Jak dokládají výstupy z výzkumu prezentovaného v kapitole 5, výšeletná činnost představuje středobod života Vietnamců v Česku, od něhož se odvíjí větší část jejich aktivity a vztahy, včetně prostorových interakcí. Přestože většina Vietnamců není na trhu práce mobilní, především z důvodu nedostatku znalosti jazyka a nízké kvalifikace, podnikatelský a maloobchodní režim z nich byl prostorově velmi flexibilní a podle potřeby se přestěhoval téměř kamkoliv v rámci země. Podle výpovědí respondentů zde prezentovaného výzkumu jsou vietnamští podnikatelé většinou schopni udržet svůj podnik pod hranicí zisku po dobu maximálně tří měsíců. Pokud se jim ani po třech měsících nedaří, zpravidla změni lokalitu nebo předmět podnikání (z obchodu s oblečením na večerku, z večerky na nehtové studio nebo restauraci, atd.). Především nízkopříjmové a málopočetné rodiny reagují na výkyvy velkých městech (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Cheb, Karlovy Vary) a na hradech přechoděch (Poličky, Boží Dar, Kraslice, Hatě atd.), odkud dále hledají menší obce, kde by mohli podnikat. Naopak rodiny se stabilním nebo vysokým příjmem, které mají tendenci si pořízovat obydlí do osobního vlastnictví (zpravidla usilují o vlastnictví rodinného domu), a rodiny o mnoha členech (některé rodiny čítají i několik desítek členů) mají sklon spíše k usazení na jednom místě, do něhož investují a dále ho zvelebují.

Kapitola 5 Výsledky projektu Migrační a adaptační tendence vietnamského etnika – behaviorální geografické hledisko

Vzácně se migranti pouze stěhují z bodu A do B, ale naopak jejich přesuny jsou složitým systémem pohybu mezi dvěma místy nebo v rámci několika destinací. Navíc žijícím systémem pohybu mezi jednotlivci, kteří operují v sociálním vakuu, ale spíše jsou migranti jsou jen zřídka kdy jednotlivci, kteří operují v komunitních sítích. Také by na ně spíše než na prozaplavení do celé řady rodinných a komunitních sítí mělo být nahlíženo jako na lidi existující o zvýšení svých osobních příjmů mělo být nahlíženo jako na lidi existující v rámci sdílených strategií minimalizace rizik.“

Ronald Skeldon [2002: 75]

Extremní situace, jako jsou války, ekologické katastrofy nebo hladomory přirozeně iniciují migrační vlny. Tak tomu bylo v minulosti i v případě migrace z Vietnamu, z něhož v přímé souvislosti s druhou indochínskou válkou odešlo několik set tisíc uprchlíků [Mignot 1995; Chan 1995]. Migrace ale nemusí být vždy spojena pouze s krizí, a tedy v zásadě nemusí vždy být existenční strategií. S prohlubováním meziregionálních rozdílů v důsledku nerovnoměrného socioekonomického rozvoje se migrace stává i reakcí jednotlivců či skupin na vnímané možnosti a s rozvojem dopravní infrastruktury, informacích prostředků a ekonomické, strukturální a ideologické provázanosti mačních prostředků a ekonomické, strukturální a ideologické provázanosti jednotlivých částí světa postupuje do sdílených vzorců chování stále více společností včetně vietnamské [Massey 1988: 396–396]. Perspektiva, kterou je na přičiny rozšíření migrace do všech společností a do všech jejich částí nahlíženo, se postupně posunula. Od vnímání migrace jako čistě racionálního jednání ekonomického člověka neoklasického pojetí zdůrazňující zásadní vliv struktury, především role vlastnictví výrobních prostředků a vykořisťování migrujících dělníků kapitalistickým ekonomickým systémem, k dnešním poststrukturalistickým přístupům, jejichž práce se opírají o kombinaci individuálních/skupinových pohybtů a osobního vnímání struktur, které

Právě v duchu současných poststrukturalistických přístupů bylo cílem projektu Migrační a adaptační tendence vietnamského etnika – behaviorální geografické hledisko, jehož výstupy jsou prezentovány v této kapitole, zaměřit se